

A Délmagyarország bábáskodásával...

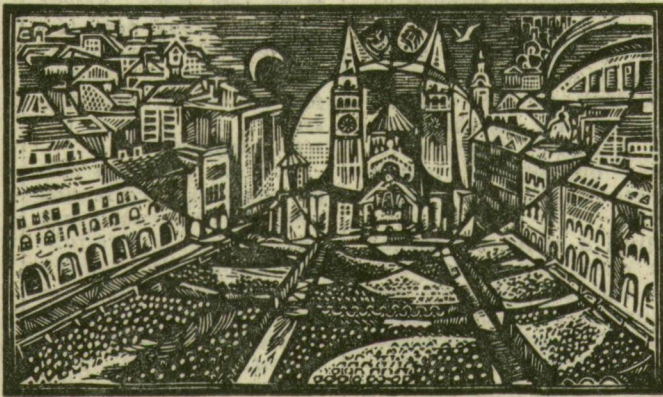
„Egy volt az örömben egész Szeged”

Szeged sajátos sorsot kapott a történelemtől Trianont követően. Az ország egyik nagy hatóságú jelentős vidéki városa elvesztette vonzó és kisugárzó holdudvarát, központi fekvésű nagyvárosból végvárrá minősült. Szellemi életének helyi kiválóságai és a politikai vezetők ideológiai és személyes ambíciói ellentmondásoktól sem mentes, de mindenképpen *szárnyaló és figyelemre érdemes tudományos és művészeti életet teremtettek*. A kultúrfőlny szellemében az egyik oldalon, a liberális tömegkultúra jegyében a másikon. A kor sajátos viszonyaira jellemző, hogy az igazán nagy ügyekben összetalálkoztak. Ilyen volt a Szegedi Szabadtéri Játékok létrehozása, Szent-Györgyi Nobel-díjának helyi visszhangja, a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának tevékenysége, a város egyetemének izmosodása és sorolhatnám. S mindezeknek egyik *fő katalizátora az idén nyolcvanesztendő Délmagyarország*, mely történetének első évtizedeiben — minden nehézség, betiltás, csőd és taktikus névcseré ellenére — a progresszív gondolatok tégelye, kiváló szellemiségének fóruma, a nemes törekvések fölkarolója. A szabadtéri megszületése körül is vállalta a bábá szerepét...

Juhász Gyula a csonka ország pereméről sóhajtván idézi Salzburg művészi fényeit, kérdése a Délmagyarország 1926. augusztus 13-ai számában még visszhangtalan: „Mikor jön majd az az idő, amikor az igazán igazi és csakugyan világraszóló magyar szellem és művészet kultuszára idecsődül hozzánk a világ minden részének mindenféle rendű-rangú Jedermannja?” Juhász Gyula érzékeny megfigyeléseken és szép álmokon alapuló gondolata nem légből kapott. Európa-szerte reneszánszukat élték a szabadtéri színp próbálkozások, melyeknek „*vagy népiünnepély jellege volt, vagy régi korok hangulatát akarták felidézni az antikra vagy középkorira stilizált játékmóddal*”. 1920 óta futja karrierjét Salzburg. Olyan nagy újítók hatása hullámszik át az európai színházi világon, mint Mejerhold, Reinhardt és Gémier. Hazai kísérletek is akadtak: 1922-ben Mikófalván igyekezett gyökeret verni az új divat, Budapesten színpadot ácsoltak az állatkerti tavon, az Üllői úti sporttelepen, a Margit-szigeti pályán stb. Tartós életet, átütő sikereket nem tudtak felmutatni. Míg nem 1927-ben egy húszéves fiatalember, Hont Ferenc cikkel kopogtatott a Délmagyarország redakciójába.

A gondolat születéséről Hont így emlékezik fél évszázad múltával: „... Párizsban dolgoztam és tanultam, mint rendezőasszisztens, Firmin Gémier, az Odéon Színház igazgatója mellett. Gémier, ez a kiváló baloldali művész szervezett és rendezett először modern szabadtéri játékokat, még a századunk legelején. 1927-ben is hatalmas szabadtéri tömegjátékot rendezett Párizs utcáin és terein a Munka ünnepe címmel. Ennek a munkálataiban részi is vettem mellette. Sokat beszélgettünk a próbák szüneteiben a szabadtéri játékok művészi és társadalmi jelentőségéről, lehetőségeiről. Ekkor merült fel bennem a Szegedi Szabadtéri Játékok létrehozásának ötlete.”

Az írást egy gőzös ifjú lázalmának minősítették, a polgármesternél tett látogatás után a város első embere képtelen örülségnek nevezte a javaslatot, a törvényhatósági bizottság nem látott benne elég üzletet. Önként adódik a kérdés: hogyan valósult meg mégis az ifjú rendező álma? Ismét a visszaemlékező a szó: „Cikkekkkel, előadásokkal verkedtem hónapokon át, éveken át a játékok létesítése érdekében. Tárgyaltam hatóságokkal engedélyekért, a MÁV-val, hogy indítson Szegedre ún. filléres különvonatokat, a Nemzeti Színházzal, hogy adjon kölcsön jelmezeket és technikai felszerelést. Eleinte mindenütt elutasítottak. A Nemzeti Színház vezetői azt is kijelentették, hogy a szegedi Dóm tér teljesen alkalmatlan szabadtéri előadásokra. De azután egyik cikkem kéziratát a szerkesztő megmutatta Klebelsberg Kunó akkori kultuszminiszternek, akinek megértett az elgondolás és a Pesti Naplóban megírta mint saját ötletét. Nyomban alkalmassá vált a Dóm tér szabadtéri színelőadásokra...” Persze, teljesen más oldalról közelített a „nagy vízi fogadalom” 50. évfordulójára fölszentelt templom elé Hont és Klebelsberg. Hont, föl vállalva a nagy francia Gémier elveit, azt vallotta: „Ahhoz, hogy a színház újra a lelkek irányítója legyen, és hogy újra visszanyerhesse teljes nagyságát, az egész néphez kell szólania. Ha a nézőket közös érzések jegyében egyesíti, akkor válik leginkább társadalmi és testvéri művészetté.” A hivatalos klebelsbergi kultúrpolitika más nyomvonalon járt: a keresztény vallás ideológiájának erősítését szorgalmazta, a szellemi kultúrfőlny hirdette a környező népekkel szemben. A Délmagyarország —

Papp György linómetszete

Hont Ferenc rendező, a Dóm téren, a Tragédia próbaszünetében 1933-ban

más sajtóorgániumok mellett — élére állt a vitának. Érvei alátámasztására Hont interjút kért a DM számára a Színházi Világszövetség elnökétől, Firmin Gémier-től, aki így fogalmazott: „A színjáték és rendezés művészete nem korlátozódhatik csupán a színház épületére. A város nagy ünnepeit, felvonulásokat, népiünnepélyeket megrendezni, mind művészeti vezető feladata legyen, mert csak így lehet bekapcsolni a tömegeket az általános kultúrmunkába. Szabadtéri előadások: modern szellemű, a passiójátékokhoz hasonló tömegszínjátszás és világsikert aratott darabok bemutatása nem köznapian, mindez jelentheti a vidéki város számára: az idegenforgalom növelését, magas kulturális életet és bekapcsolódást a nagyvilág vérkeringésébe.” Klebelsberg Kunó a Pesti Naplóban ríposztos: „Most építjük a Szegedi Fogadalmi Templom körül az egyetem árkádos terét. Talán itt lehet a salzburgi Dóm előtt folyt játékok mintájára népies és művészi passiójátékokat rendezni.” Hont a Széphalomban újra érvel: „... A Játékok megvalósulása nemcsak az alföldi művészet, hanem az egész magyar színpadi kultúra szempontjából óriási jelentőségűnek ígérkezik... miért ne létesülhetnének ilyen szabadtéri ünnepi játékok itt, Szegeden — ahol valóban minden kellék és körülmény megtalálható, ami az effajta nagyszabású művészi események megrendezéséhez szükséges?... A Szegedi Ünnepi Játékok nem lehetnek a külföldi látványosságok utánzatai!” Még ugyanebben az évben 1929-ben a DM publicistája, Vör György a Pesti Napló kérésére interjút készített a tér tervezőjével, Rerrich Bélával, aki többek között ezeket mondta: „Egyházi ünnepségek alkalmával hallatlan és az egész világon pártját rúktó látványt fog nyújtani Szeged székesegyházának előtere. Képzeliünk el egy egyházi ünnepséget, amikor a papság az egyház művészi ruhában, stílusos, ceremóniás menetben levonul a templom hatalmas lépcsőzetén, harangzúgás közepette, és a nyitott templomkapun kihangzik a hatalmas orgona játéka...”

A hivatalos kultúrpolitika által kiküldött bizottság jelentésében az olvasható: „a tér valóban kiválóan alkalmas szabadtéri előadásokra, de csak vallásos tárgyú művek jöhetnek számításba!”

A SZEGEDI SZABADTÉRI JÁTÉKOK KEZDETEI

1931-ben ácsolni kezdtek a Fogadalmi templom előtti téren. Fővárosi vállalkozásként született meg az első Dóm téri szabadtéri előadás. A Nemzeti Színház Hevesi Sándor rendezésében június 13-án bemutatta Vinovich Géza Magyar passió című játékát. A sajtóvisszhang elragadtató. A kultuszminiszter köszönőlevelet intézett Szeged polgármesteréhez, melyben így ír: „A szegedi ünnepi játékok befejezés után — úgy érzem — teljes tárgyilagossággal megállapítható, hogy a szabadtéri játékok bevezetésére irányuló első kísérlet teljes sikerrel végződött. A Nemzeti Színház személyzete Vinovich Géza kitűnő művét, a Magyar passiót oly tökéletes előadásban hozta színre, hogy művészi és vallásos szempontból egyaránt felejthetetlen élmény volt.”

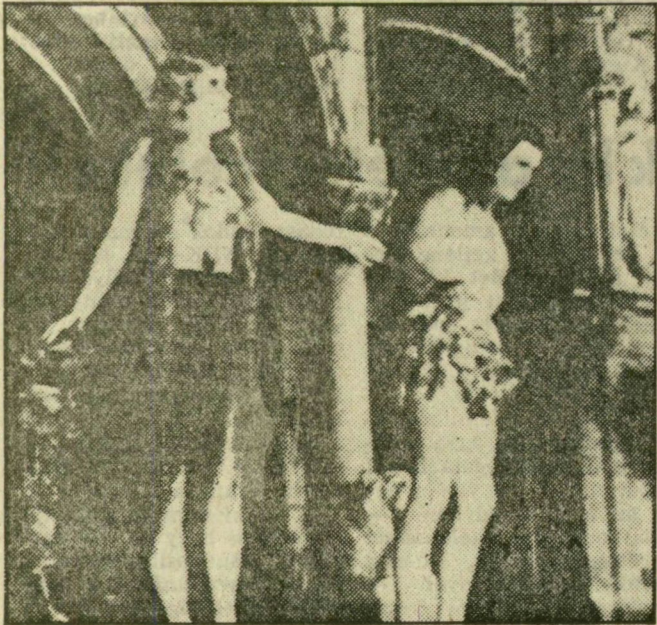
A hatalmas siker ellenére is kétéves szünet következett, ismét csak szellemi csatározásokkal, elképzelések párharcával. Hont ötletét, hogy Madách remekét, Az ember tragédiáját kell műsorra tűzni, felkarolta a haladó sajtó. Pásztor József a Délmagyarországban már 1931 tavaszán hangot adott annak a véleményének, hogy „... a nemzeti irodalomnak és kultúrának még soha, de soha nem tettek olyan szolgálatot, mint amilyen az lenne, ha Az ember tragédiáját adnák elő, lehetőleg Reinhardt rendezésében”. Ezt erősítendő, Reinhardt interjút adott Páál Jónak, melyet a DM közölt. Ebben olvasható: „Ismerem jól Az ember tragédiáját, sokat foglalkoztam vele. Volt idő, amikor komolyan gondoltam arra, hogy megrendezem... Szabadtéri előadásra Az ember tragédiája kiválóan alkalmas. Gyönyörű dolgot lehet vele csinálni!... Azt üzenem Szegednek: minden körülmények között csinálja meg a dolgot. Ha Szeged ezt jól megcsinálja, akkor világhírűvé válik, és nevét ismerni fogja az egész világ.”

A gondolat ugyan diadalmaskodni látszott, a hivatalok azonban tartózkodóak lettek, megtagadták a segítségnyújtást. A helyi érdekek azonban egyre inkább kikristályosodtak: a városnak szüksége van a Játékokra, nem engedheti el a kínálkozó lehetőséget. S ismét a Délmagyarország lépett. „Van szerencsénk bejelenteni, hogy a Délmagyarország és a Szegedi Friss Újság augusztus első napjaiban, lehetőleg havibúcsú napján továbbá az előtte való és következő napokon, a Templom téren szabadtéri előadásokat akar rendezni. Tervbe van véve Kodály: Psalmus Hungaricusának, Madách: Az ember tragédiájának az előadása. Azonkívül magyar népszokások és néptáncok bemutatását tervezük...”

...a városok mai megfeszített versenyében a második város végképpen lemarad, ha továbbra is vállaljuk ezt a némaságot és tétlenséget, amelyben Szeged eddig élt. Ez a megfontolás vezetett bennünket, amikor társadalmi úton vállaltuk a Szegeden méltó keretek között lezajló, országos figyelem felkeltésére alkalmas események megrendezését.”

S 1933. augusztus 26-án Hont Ferenc rendezésében, Buday György vetített díszleteivel, Lehotay Árpáddal, Tőkés Annával és Táray Ferencével a főszerepekben bemutatták Az ember tragédiáját. Ez volt a szegedi szabadtéri játékok igazi rajtja. Így értékelték a korabeli kritikákat summázva a bemutatót: „... Hont rendezői elgondolása a Tragédiát misztériumnak fogta fel. E rendezői felfogás a hangsúlyt a mű transzcendens vonatkozásaira helyezi, csökkenti a mű realizmusának hatását, illetőleg a realizmus csupán alárendelt szerepet játszik a felfogásban, a kritikai funkciója csökken... Az előadás nemesen egyszerű, lenyűgöző térhatású színpadon hatalmas statisztériát mozgatott meg. Mintegy 300 főnyi tömeg hullámzott a Tragédia nagy tömegjeleneteiben...” „Egy volt az örömben egész Szeged” — olvashatjuk. A Tragédia végképp csatát nyert a szegedi deszkákon, s azóta sokszor szólt az Úr a nézőtérre ülő ezrekhez...

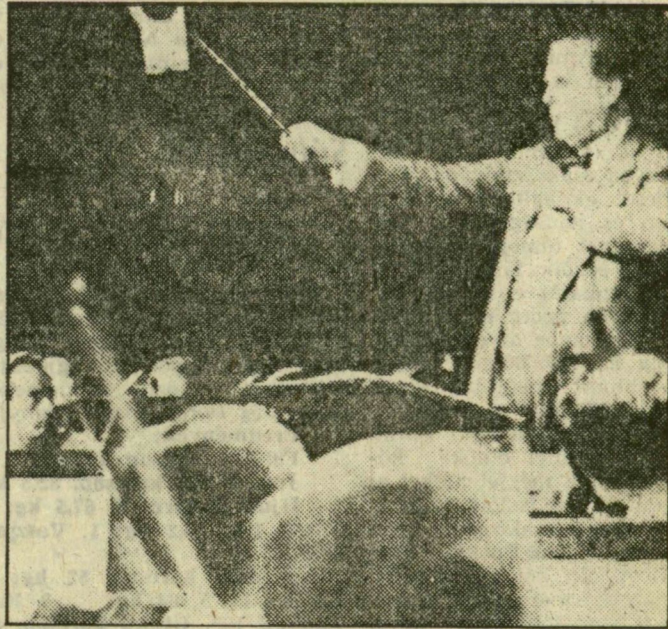
A Játékok 1939-ig hullámszó színvonalon, valódi értékek fölmutatásával, félbemaradt kísérleteivel és kudarcaival együtt is igazolta a létrehozók álmainak realitásérzékét. A nemzetközi elismerésre csak egyetlen idézet, mégpedig a nagy olasz zeneszerző, Mascagni, aki 1935-ben maga vezényelte a Paraszthcsületet a Dóm előtt. A maestro nyilatkozta a DM-nak: „... Meggyőződés, hogy semmivel sem kisebb a szegedi Dóm tér jelentősége, mint a velencei Szent Márkus tére. A Dóm tér akusztikája és helyzete olyan pompás, hogy Szeged egész jövőjét innen fogja nyerni. Minden évben meg kell rendezni a szabadtéri játékokat, és minden évben tökéletesebbet és nagyszerűbbet kell nyújtani...”

A Tragédia első főszereplői a színpadon: Tőkés Anna (Éva) és Lehotay Árpád (Ádám)

A szabadtéri mecénásai: Rác Lajos, a Szegedi Friss Újság főszerkesztője (balról) és Pásztor József a Délmagyarország főszerkesztője (jobbról), gróf Bánfi Miklós főrendezővel (csokornyakkendő ur).

A fotók Liebmann Béla archívumából valók. Mascagni a színházban próbálja a Paraszthcsület című művét a nagy sikerű szabadtéri bemutató előtt, 1935-ben.